

АНОТАЦІЯ

Демчук Т.І. Правове забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.

У дисертації здійснено комплексний науковий аналіз питань правового забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації, сформульовано теоретичні узагальнення та практичні пропозиції, що загалом вирішують важливе наукове завдання і спрямовані на вдосконалення нормативного забезпечення відповідних суспільних відносин.

Проведено періодизацію виникнення та розвитку категорії «екологічна інформація», зокрема: I-й етап (1950-1972 рр.) – проголошення права на отримання та передачу інформації (в тому числі екологічної), передбачене у положеннях Конвенції Ради Європи 1950 року; II-ий етап (1972-1990 рр.) – закріплення Стокгольмською декларацією 1972 р. права на поширення інформації та забезпечення доступу до вільного і безперешкодного обміну інформацією. Даний етап характеризується визнанням екологічних прав людини, тому інформація про стан навколишнього природного середовища віднесена до інформації, яка потребує поширення; III-ій етап (1990-1998 рр.) – ознаменований закріпленням поняття «екологічна інформація» у Директиві Ради 90/313/ЄЕС. Характерною особливістю даного етапу є включення терміну «екологічна інформація» до правової матерії, а також наповнення даної дефініції ширшим змістом; IV-ий етап (1998 р. – по сьогоднішній день) – пов'язаний з прийняттям Орхуської конвенції, яка безпосередньо містить основне тлумачення терміну «екологічна інформація» та її ратифікацією практично всіма країнами Європи.

Проведено розмежування понять «екологічна інформація», «інформація про навколишнє природне середовище», «інформація про навколишнє середовище», «інформація про стан довкілля». Встановлено, що термін

«довкілля» є ширшим ніж терміни «навколишнє природне середовище» та «навколишнє середовище» й включає в себе останні. Перелік складових частин довкілля не є вичерпним і охоплює все, що оточує людину, її побут, продукти харчування тощо. Обґрунтовується доцільність використання терміну «екологічна інформація».

У дисертаційному дослідженні удосконалено розуміння терміну «екологічна інформація» як будь-якої інформації в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про: стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, ґрунтів, ландшафту, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення; біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію із об'єктами навколишнього природного середовища; джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей; загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій та техногенних катастроф, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей; екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища; стан здоров'я та безпеку людей, їх умови життя, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля; витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля; правові режими використання природних ресурсів та об'єктів навколишнього природного середовища; надані фізичним та юридичним особам ліцензії та інші дозвільні документи, які засвідчують право використання природних ресурсів; оцінку

впливу діяльності суб'єктів господарювання на природні об'єкти і здоров'я людей.

Вдосконалено основні ознаки понять «екологічна інформація» та «доступ до екологічної інформації» для більш правильного застосування даних дефініцій. До ознак поняття «екологічна інформація» варто віднести відкритість, прозорість, достатність, повноту та достовірність. Основними ознаками поняття «доступ до екологічної інформації» можна вважати вільний та безперешкодний доступ до статистичних екологічних даних та даних моніторингу, документів, які містять екологічну інформацію; відсутність мети отримання екологічної інформації; поширення на всіх заінтересованих осіб незалежно від форм власності та сфери діяльності.

Виділено наступні критерії класифікації джерел надання екологічної інформації: 1) за способом отримання: джерела з відкритим та закритим доступом; 2) за підставами виникнення: основні та факультативні джерела; 3) залежно від мети: регулятивні та охоронні. Такий поділ забезпечить ефективний та швидкий пошук актуальної інформації про стан довкілля зацікавленими суб'єктами й тим самим дасть змогу своєчасно захистити громадянам свої законні права та інтереси в даній сфері.

Запропоновано авторське визначення поняття «доступу до екологічної інформації», як врегульоване законодавством право громадян на повну та достовірну екологічну інформацію незалежно від мети її отримання, а також право безперешкодно збирати й поширювати інформацію про стан довкілля для реалізації чи захисту своїх прав та інтересів або здійснення стратегічних державних завдань і функцій.

У дослідженні набули подальшого розвитку твердження про необхідність розробки та прийняття Екологічного кодексу України та Закону України «Про доступ до екологічної інформації». Останній регламентував б основні поняття та терміни, положення щодо доступу до екологічної інформації за запитом, підстави відмови від інформації, процедуру розповсюдження екологічної інформації шляхом інформування суспільства та

публікації національних звітів про стан навколишнього природного середовища; ідею створення інтегрованої електронної системи екологічного врядування, яка полягає у прийнятті єдиної національної системи розробки та впровадження інтегрованих електронних сервісів для одержання документів дозвільного характеру та подання звітності користувачами природних об'єктів та ресурсів; правовий механізм регулювання доступу до екологічної інформації, який полягає у створенні нормативного процесу збору та обробки екологічної інформації уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування; положення щодо впровадження екологічного обліку інформації, який забезпечить збір та обробку даних про стан довкілля за допомогою комп'ютерних та телекомунікаційних технологій.

У дисертації обґрунтовується необхідність створення інформаційної платформи та мобільного додатку на базі веб-сайту Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України для забезпечення електронного доступу громадян до екологічної інформації. Концептуальна ідея платформи та додатку полягає в постійному або періодичному оновленні правового механізму обробки екологічної інформації центральними органами виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища для подальшого швидкого обміну інформацією про стан довкілля.

Запропоновано збільшити розмір штрафних санкцій з метою підвищення ефективності заходів адміністративної відповідальності за відмову від надання або несвоєчасне надання екологічної інформації службовими та (або) посадовими особами.

Обґрунтовано доцільність покладення на Державну екологічну інспекцію України функції контролю за виконанням службовими та (або) посадовими особами обов'язку своєчасно та в повному обсязі надавати громадянами необхідну екологічну інформацію.

Проведено комплексний аналіз законодавства європейських країн у сфері доступу до екологічної інформації, в результаті чого не лише встановлено наявність спільних рис у правовому регулюванні зазначеної

сфери, але й виявлено специфіку в нормативному підході до пошуку та отримання екологічної інформації окремих країн-членів ЄС. Порівняльний аналіз законодавство пострадянських країн у сфері реалізації громадянами права на доступ до екологічної інформації дозволив прийти до висновку про відставання більшості країн пострадянського простору від Латвії, Литви та Естонії щодо правового забезпечення вільного доступу громадян до екологічної інформації. Вивчення позитивного досвіду правового регулювання і практики надання та отримання екологічної інформації країн Азії дозволило констатувати прогресивність у застосуванні сучасних інформаційних технологій, наявність доступної для громадян системи обліку та поширення екологічної інформації

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані в науковій сфері (для подальшого дослідження теоретичних і практичних проблем правового забезпечення доступу до екологічної інформації), правотворчості (при розробці пропозицій щодо внесення змін до чинного екологічного законодавства України), правозастосовчій діяльності та навчальному процесі.

Ключові слова: інформація, публічна інформація, екологічне право, екологічна інформація, інформація про стан довкілля, навколишнє природне середовище, навколишнє середовище, доступ до екологічної інформації.

ABSTRACT

Demchuk T.I. Legal support for the implementation of the right to access the environmental information. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 081 - the Law. - National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2021.

The dissertation provides a comprehensive scientific analysis of the legal support of the right to access environmental information, formulates theoretical

generalizations and practical skills that generally solve an important scientific problem and is designed to improve the framework of relevant public relations.

There was periodized the emergence and development of the category "environmental information", in particular: Stage I (1950-1972) - the proclamation of the right to receive and transmit information (including environmental), provided for in the provisions of the Council of Europe Convention of 1950; Stage II (1972-1990) - consolidation of the Stockholm Declaration of 1972 the right to disseminate information and ensure access to free and unobstructed exchange of information. This stage is characterized by the recognition of environmental human rights, so information about the state of the environment is classified as information that needs to be distributed; Stage III (1990-1998) was marked by the enshrinement of the concept of "environmental information" in Council Directive 90/313 / EEC. A characteristic feature of this stage is the inclusion of the term "environmental information" in the legal matter, as well as filling this definition with a broader meaning; Stage IV (1998 - present) - is associated with the adoption of the Aarhus Convention, which directly contains the basic interpretation of the term "environmental information" and its ratification by almost all European countries.

A distinction was made between the concepts of "ecological information", "information on the natural environment", "information on the environment", "information on the state of the environment". It was also determined that the term "environment" is broader than the terms "nature environment" and "environment" and includes the latter. The list of components of the environment is not exhaustive and covers everything that surrounds a person, it's life, food and more. The expediency of using the term "environmental information" is substantiated.

The dissertation research improves the understanding of the term "environmental information" as any information in written, audiovisual, electronic or other material form about: the state of the environment or its objects - land, water, subsoil, soil, landscape, air, flora and fauna and their pollution levels; biological diversity and its components, including genetically modified organisms and their interaction with the environment; sources, factors, materials, substances, products,

energy, physical factors (noise, vibration, electromagnetic radiation, radiation) that affect or may affect the state of the environment and human health; the threat and causes of environmental emergencies and man-made disasters, the results of the elimination of these phenomena, recommendations for measures to reduce their negative impact on natural objects and human health; ecological forecasts, plans and programs, measures, including administrative, state ecological policy, legislation on environmental protection; the state of health and safety of people, their living conditions, the state of cultural objects and buildings to the extent that they are affected or may be affected by the state of the environment; costs associated with the implementation of environmental measures at the expense of environmental protection funds, other sources of funding, economic analysis conducted in the decision-making process on environmental issues; legal ways for the use of natural resources and objects of the natural environment; licenses and other permits issued to individuals and legal entities certifying the right to use natural resources; assessment of the impact of economic entities on natural objects and human health.

The main features of the concepts of "environmental information" and "access to environmental information" have been improved for more correct application of these definitions. The features of the concept of "environmental information" include openness, transparency, sufficiency, completeness and reliability. The main features of the concept of "access to environmental information" can be considered free and unobstructed access to environmental statistics and monitoring data, documents that contain environmental information; lack of purpose of obtaining environmental information; distribution to all interested persons, regardless of ownership and field of activity.

The following criteria for classification of sources of environmental information are identified: 1) by method of obtaining: sources with open and closed access; 2) on the grounds of origin: main and optional sources; 3) depending on the purpose: regulatory and security. Such a division will ensure an effective and rapid search for relevant information about the state of the environment by stakeholders

and thus allow citizens to protect their legitimate rights and interests in this area in a timely manner.

There was given the author's definition of the term "access to environmental information" as a set right of citizens for complete and accurate environmental information regardless of the purpose, as well as the right of freely collecting and spreading information on the environment to implement or protect their rights and interests or implementation of strategic state tasks and functions.

The study further developed the statement about the need to develop and adopt the Environmental Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On Access to Environmental Information". The latter would regulate the basic concepts and terms, provisions on access to environmental information upon request, grounds for refusal of information, the procedure for disseminating environmental information by informing the public and publishing national reports on the state of the environment; the idea of creating an integrated electronic system of environmental governance, which is to adopt a single national system for the development and implementation of integrated electronic services for obtaining permits and reporting to users of natural objects and resources; legal mechanism for regulating access to environmental information, which consists in creating a regulatory process for collecting and processing environmental information by authorized state authorities and local governments; provisions for the introduction of environmental information accounting, which will ensure the collection and processing of data on the state of the environment using computer and telecommunications technologies.

This thesis substantiates the need to create an information platform and a mobile application on the basis of the website of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine to ensure electronic access of citizens to environmental information. The conceptual idea of the platform and the application is to constantly or periodically update the legal mechanism for processing environmental information by central executive bodies for environmental protection for further rapid exchange of information on the state of the environment.

It is proposed to increase the size of penalties in order to increase the effectiveness of measures of administrative liability for failure to provide or late provision of environmental information by officials.

The expediency of entrusting the State Ecological Inspectorate of Ukraine with the function of monitoring the fulfillment of the duty of officials to provide the necessary environmental information to citizens in a timely and complete manner is substantiated.

A comprehensive analysis of the legislation of European countries in the field of access to environmental information, which not only identified common features in the legal regulation of this area, but also identified specifics in the regulatory approach to search and obtain environmental information of individual EU member states. A comparative analysis of the legislation of the post-Soviet countries in the field of citizens' exercise of the right to access environmental information led to the conclusion that most post-Soviet countries lag behind Latvia, Lithuania and Estonia in legal provision of free access to environmental information. The study of the positive experience of legal regulation and practice of providing and receiving environmental information from Asian countries allowed us to state the progress in the use of modern information technologies, the availability of a system of accounting and dissemination of environmental information available to citizens.

The practical significance of the results is that they can be used in science (for further study of theoretical and practical problems of legal access to environmental information), lawmaking (in developing proposals for amendments to existing environmental legislation of Ukraine), law enforcement and educational process.

Key words: information, public information, ecological law, ecological information, information on the state of the environment, natural environment, environment, access to ecological information.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Демчук Т.І. Порядок отримання екологічної інформації зацікавленими суб'єктами. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* : збірник наукових статей. 2017. №2. С. 193-203.
2. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Португальської республіки. *Порівняльно-аналітичне право – електронне фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2017. № 5. С.174-177.
3. Tetiana Demchuk The history of the concept of “environmental information” in the science of environmental law and environmental legislation. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. №2. (volume 2). P. 58-63.
4. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Грузії. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* : збірник наукових статей. Ч., 2018. №2. С. 140-148.
5. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством країн Балтії. *Екологічне право України*. 2018. Вип. 3-4. С. 27-32.
6. Демчук Т.І. Адміністративна відповідальність за відмову від надання або несвоєчасне надання екологічної інформації. *Екологічне право України*. 2019. Вип. 3. С. 22-25.
7. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Китайської Народної Республіки. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2020. № 2. С. 211-216.

8. Демчук Т.І. Методологічні засади дослідження поняття та змісту екологічна інформація. *Електронне фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2021. Вип. 3. С. 175-179.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Демчук Т.І. Екологічна інформація: поняття та ознаки. *Актуальні питання реформування правової системи* : збірник матеріалів XIV Міжнародні науково-практичної конференції, 16-17 червня 2017 р. / уклад. Л.М. Джурак. Луцьк, 2017. С. 153-155.

10. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Німеччини. *Реалізація норм екологічного, земельного та аграрного права в умовах реформування правової системи України* : збірник матеріалів науково-практичної конференції з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника, 8-10 вересня 2017 р. / відп. ред. : Н.Р. Кобецька, Н.О. Багай, Г.В. Мороз. Івано-Франківськ, 2017. С. 50-53.

11. Демчук Т.І. Доступ до інформації про навколишнє середовище за законодавством Республіки Польща. *Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції: матер. конф., 7-10 червня 2018 р. / відп. ред. д.ю.н., доц. Т.Є. Харитонова, к.ю.н., доц. Х.А. Григор'єва. Одеса, 2018. С. 115-117.

12. Демчук Т.І. Конституційна відповідальність за порушення права на доступ до екологічної інформації. *Сучасний стан та перспективи розвитку земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: теорія та практика* : збірник матеріалів науково-практичної конференції, 7 грудня 2018 р. Харків, 2018. С. 229-230.

13. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за часів радянського союзу. *Еколого-правовий статус людини і громадянина в Україні та світі : ретроспективний та перспективний погляди* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 31 травня 2019 р. Київ, 2019. С. 317-320.

14. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Естонської Республіки. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції у 2-х томах, 17 травня 2019 р. Одеса, 2019. С. 631-634.

15. Демчук Т.І. Поняття екологічної інформації за законодавством Республіки Білорусь. *Особливості правового регулювання екологічних, земельних, аграрних, природоресурсних відносин в умовах глобалізації* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20–22 вересня 2019 р. / відп. ред. Н. Р. Кобецька. м. Івано-Франківськ – м. Яремче, 2019. С. 207-209.

16. Демчук Т.І. Дисциплінарна відповідальність за порушення права на доступ до екологічної інформації. *Правова система України : сучасний стан та актуальні проблеми* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13 листопада 2020 р. Івано-Франківськ, 2020. С. 72-75.

17. Демчук Т.І. Правові форми реалізації права на доступ до екологічної інформації. *Features of the application of regulations: the experience of foreign countries* : International scientific and practical conference : Conference proceedings, July 1-2, 2020. Arad. P. 34-37.

18. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Королівства Іспанії. *Правове життя сучасної України* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15 травня 2020 р. Одеса, 2020. С. 272-275.

19. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації в умовах коронавірусної пандемії. *Система галузей права в умовах глобальних екологічних викликів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 листопада 2020 р. Київ, 2020. С. 68-73.

20. Демчук Т.І. Етапи трансформації поняття «екологічна інформація» на міжнародному рівні. *Екологічне законодавство України через призму його історичного розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9 квітня 2021 р. Київ, 2021. С. 172-176.